

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอภัยโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น สามารถนำมาสรุปประเด็นคำตอบเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการคือ

๕.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการอภัยโทษในพระพุทธศาสนา

สังคมไทยเรามีคำสอนในพระพุทธศาสนาสอนให้เรารู้จักลดทิฐิและกิเลสต่างๆ โดยให้รู้จักให้อภัยต่อกัน การให้อภัยกันตรงกันข้ามกับการจองเวร ที่ก่อความรุ่มร้อนในใจ ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งหรือความขัดแย้งบานปลาย ยืดเยื้อ ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคมหรือแม้แต่ระดับโลก การให้อภัยจะยังความสงบร่มเย็นให้เกิดขึ้น รักษามิตรภาพและความสัมพันธ์ของผู้คน สังคมและโลก คำว่า “อภัยทาน” หรือการให้อภัยเป็นการประพาศุติธรรมอันประกอบไปด้วยเมตตาจิตเป็นบ่อเกิดแห่งบุญและเป็นจริง เป็นธรรมอันดีงาม เป็นหลักธรรมที่มีอยู่ตามคำสอนในพระพุทธศาสนา การให้อภัยทานหรือให้อภัยโทษเป็นหลักธรรมที่จะนำมาช่วยแก้ปัญหาบ้านเมืองเรากำลังเผชิญกับความยุ่งยากของปัญหาความแตกแยกทางความคิดและปัญหาความขัดแย้งอื่นๆ ในสังคมไทยได้

การให้อภัยโทษเป็นการพัฒนาจิตใจ มนุษย์มีจิตวิญญาณ คำว่า “มนุษย์” มาจากคำว่าจิตสูง จิตที่เจริญ จิตที่หลุดพ้น เป็นจิตที่เห็นแก่ตัวน้อยในทางพระพุทธศาสนา จิตวิญญาณคือปัญญาหรือความดีจึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์ ความเป็นมนุษย์จึงอยู่ที่การมีมนุษยธรรม พระพุทธศาสนาค้นพบวิถีทางพัฒนาจิตวิญญาณ ซึ่งล้วนมุ่งลดความมีตัวตนหรือความเห็นแก่ตัว ประกอบด้วย การอยู่ร่วมกันที่ดี (ศีล) การทำจิตให้สงบ (สมาธิ) และปัญญา การให้อภัยโทษเป็นจุดเริ่มใหม่ของมิตรภาพที่ยั่งยืน เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคม ทำให้สัมพันธภาพได้ถูกทำลายลงไป การให้อภัยโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันไว้และจะเป็นสิ่งที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ได้ถูกทำลายลงไปให้กลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันใหม่ การให้อภัยโทษเป็นการสร้างมหากุศล ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงอภัยทานนี้ว่าเป็นการให้ “มหาทาน” หรือ ทานที่ยิ่งใหญ่ หากเมื่อเทียบดูในธรรมทานให้ลึกซึ้งขึ้นไปอีก การให้

อภัยทานนั้นให้ได้ยากยิ่งนัก เช่น การทะเลาะวิวาท ทำให้โกรธแค้น อาฆาตพยาบาท การให้อภัยทานนั้นจะต้องใช้ความอดทนต่อการกระทำของผู้หนึ่งผู้ใดที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความไม่พอใจ ความผูกโกรธ ความอาฆาตพยาบาท โดยการไม่ได้ตอบไม่ถือโทษโกรธเคือง เป็นลักษณะแห่งการยับยั้ง หักห้ามจิตใจ เพื่อไม่ให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบหรือการล່วงละเมิดเบียดเบียนชีวิตใดๆ ทั้งทางกาย วาจาและใจ พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนสภาวะดังกล่าวมาเป็นการให้อภัยทาน จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า “อภัยทาน” เป็นการสร้างกุศลที่สมบูรณ์ครบถ้วนทั้ง ทาน ศีล ภาวนา จิตใจที่ไม่ให้อภัย มีความอาฆาตพยาบาทผูกแหว จะทำร้ายเราข้ามภพชาติได้

๕.๑.๒ หลักธรรมและพระวินัยกับการอภัยโทษ

หลักธรรมที่สำคัญ คือ ทาน ทำให้คนเห็นแก่ตัวน้อยลง ศีล ๕ ซึ่งจัดว่าเป็นมหาทานเป็นการให้ความปลอดภัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มรรคมีองค์ ๘ ได้ชื่อว่าเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้น สังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมที่ยึดเหนี่ยวและประสานใจหมู่ชนให้สามัคคีเป็นหลักการสงเคราะห์ พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมที่มีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติต่อคนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ สาราณียธรรม ๖ เป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน หลักธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการอภัยทานมีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่หากทุกคนปฏิบัติแล้วจะทำให้สังคมมีความสุข แม้จะยังไม่มีกรกระทำผิดต่อเราก็สามารถให้อภัยทานได้ ตัวอย่างการให้อภัยในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กรณีย์ พระพุทธเจ้าเสด็จโปรดองคุลิมาล เป็นเรื่องพุทธชาดก ที่กล่าวถึง บुरุษผู้ถูกโชคชะตาพลิกผันจากคนดีกลายเป็นมหาโจรที่ประชาชนเกรงกลัวและโยงโยความเกี่ยวเนื่องถึงพระพุทธเจ้า องคุลิมาลยังมีบุญเกื้อหนุน ที่พระพุทธเจ้าได้เข้าฉานทอดพระเนตรเห็นมหาโจรองคุลิมาล ผู้มีบาปมีแก้กล้าไถ่บรรลุลุทธิมาแต่หนหลัง กำลังจะเข้าสู่อนันตริยกรรม (ฆ่ามารดา) ไกล้วมาถึงวันรุ่งขึ้น หากไม่รีบเสด็จออกไปประจานธรรมเสียก่อน คนไม่ทำชั่วโดยสันดานแต่หลงผิดเพราะเพื่อนและอาจารย์ชั่วต้องกระทำผิดฆ่าคน เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วเข้าใจได้โดยง่ายและยอมรับกรรมที่ตนได้หลงกระทำผิด ได้รับความเมตตาและให้อภัยโดยพระพุทธเจ้าจึงได้ขอบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เพื่อยุติการทำกรรมและได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในที่สุด นับว่าพระพุทธเจ้าได้ให้ทั้งธรรมทานและอภัยทานโดยไม่โกรธเคืององคุลิมาล หลักธรรมที่เกี่ยวกับอภัยทานมีความสัมพันธ์กับพระวินัยหรือสิกขาบทอันเป็นหลักแห่งพรหมจรรย์ โดยเอาลำดับของปาราชิก ๔ ข้อเป็นหลัก

สิกขาบทที่ต้องอาบัติปาราชิก ๔ ของพระภิกษุนั้นตรงกับศีลห้า ๔ ข้อแรก แต่มีความรุนแรงของการกระทำเป็นกรรม (กรรมหนัก) สำหรับผู้เป็นบรรพชิต จะเห็นได้ว่าศีล ๕ ของคฤหัสถ์เป็นศีลเบื้องต้นที่พุทธศาสนิกชนนำมาปฏิบัติเกี่ยวข้องกับพระวินัยของพระภิกษุสงฆ์ที่ต้องนำไปปฏิบัติกล่าวโดยสรุปคือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี่เป็นธรรมที่มนุษย์ต้องฝึกฝนพัฒนาเพื่อความดับทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๕.๑.๓ การอภัยโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระวินัยหรือศีลของพระภิกษุสงฆ์มี ๒๒๗ ข้อ แบ่งเป็นกลุ่มตามสาธธรรมและคุณค่าได้ ๓ กลุ่มใหญ่ คือ ๑) สิกขาบทที่เป็นหลักพรหมจรรย์ ๒) สิกขาบทเพื่อประโยชน์สุขของสังคมสงฆ์ ๓) สิกขาบทเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก พระวินัยจึงเป็นบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดขึ้นเป็นเครื่องมือควบคุมพระสงฆ์ให้ดำรง กาย วาจา และใจ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้ทรงศีลอันเป็นผลให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมโดยง่ายและน้อมนำพรവാสาให้เกิดเลื่อมใสศรัทธาในการปฏิบัติธรรมตาม

การบัญญัติพระวินัยพระพุทธเจ้าจะทรงกระทำก็ต่อเมื่อมีมูลเหตุดังกรณีปฐมบัญญัติพระสุทินได้ล่วงละเมิดศีลวัตร เสพเมถุนกับภรรยาเก่าจนตั้งครรภ์ คำครหาติเตียนได้แพร่สะพัดออกไป พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องได้โปรดให้ประชุมสงฆ์ สอบสวนพระสุทิน พระสุทินรับว่าจริงแต่มิได้รู้ว่าเป็นการล่วงละเมิดศีลวัตรเพียงทำตามคำขอร้องของมารดา เพื่อตอบแทนบุญคุณให้ท่านมีบุตรสืบวงศ์ตระกูล พระพุทธเจ้าทรงโปรดให้บัญญัติสิกขาบทข้อแรกว่า พระภิกษุผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้ หากล่วงละเมิดประพฤติดิพพรหมจรรย์ของบรรพชิตด้วยการเสพเมถุนแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก โทษตามพระวินัยบัญญัติ มี ๓ สถาน ได้แก่ ๑) โทษสถานหนักที่สุดในการวินัย คือ ปาราชิก ต้องขาดจากการเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาทันทีไม่สามารถกลับเข้ามาอุปสมบทใหม่ได้อีก โทษปาราชิกเท่ากับโทษประหารนั่นเอง ๒) โทษสถานกลาง คือ สังฆาทิเสสในการวินัย ภิกษุที่ต้องอาบัติจะต้องอยู่กรรมประพฤติวัตรทรมานตนเอง ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในพระวินัย จึงจะพ้นโทษ ๓) โทษสถานเบา ในการวินัยตามความผิด ๕ อย่าง คือ ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ฎีกาเทสนียะ ทุกกฏและทุพภาสิต การลงโทษเป็นไปในลักษณะของการเปิดเผยความผิดของตนเองต่อหน้าภิกษุอื่นก็พ้นโทษได้ อธิกรรมสมถวิธี เป็นวิธีระงับปัญหาในหมู่สงฆ์ วิธีการแก้ไขปัญหาก็มีความสัมพันธ์กับปัญหาโดยจัดหมวดหมู่ปัญหา อำนาจในการแก้ไขปัญหาก็เป็นอำนาจของสงฆ์ตาม

พระธรรมวินัยภายใต้ความเคารพในการตรัสรู้ของพระพุทธองค์และถือว่าเป็นอำนาจหลักที่สังคมจะต้องให้ความเคารพ การแก้ไขปัญหาต้องให้สังคมเป็นหลักในการดำเนินการ โดยมีพระวินัยธรเป็นประธาน เน้นความพร้อมหน้าไม่ว่าจะเป็นบุคคล สังคม พระธรรมวินัยและวัตถุพยาน หลักการแก้ไขปัญหาโดยเสียงข้างมาก และเน้นการระงับอธิกรณ์โดยเร็วมิให้ยืดเยื้อยาวนาน การให้อภัยโทษในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดคุณค่าอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรมของผู้บวช ต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบเป็นสุขของคณะสงฆ์ส่วนรวม และต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา พุทธสุภาษิตที่กล่าวว่า เราย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร น่าจะเป็นคำกล่าวที่มีความสำคัญต่อการให้อภัยโทษกันในสังคมซึ่งทุกคนสามารถให้ได้ หากมองในแง่ของคุณธรรมจริยธรรมแล้วหากผู้กระทำความผิดต่อเรายอมรับผิดและสำนึกผิดแล้ว หากเป็นเรื่องที่ไม่ร้ายแรงที่จะกระทบต่อสังคมส่วนรวม เมื่อเราให้อภัยแล้วจิตใจของเราก็จะเบาสบายไม่ผูกเวร ไม่สูญเสียมิตรภาพที่ดีต่อกัน นอกนั้นก็จะเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรมที่แต่ละบุคคลจะต้องรับไป ต่างจากการให้อภัยโทษตามกระบวนการยุติธรรมของไทยซึ่งบัญญัติให้เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์แต่เพียงพระองค์เดียว ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษได้ เป็นการแผ่เมตตากรุณาธิคุณและบำเพ็ญพระราชกุศลเพื่อเป็นอภัยทานแก่พสกนิกรผู้ต้องราชทัณฑ์ เรียกว่าการพระราชทานอภัยโทษ ในทางบริหารและการปกครองของไทยการพระราชทานอภัยโทษจะช่วยให้ผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษหรือลดหย่อนโทษ มีจิตใจที่สำนึกผิด กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดีหรือหากผู้ต้องขังเป็นชาวต่างประเทศก็จะทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีความมั่นคงขึ้น แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันแล้วการอภัยทานหรือให้อภัยโทษแก่กันมีความหมายที่กว้างกว่าและสามารถปฏิบัติได้ทุกคน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การอภัยโทษในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความประเด็นที่ควรเสนอแนะเพื่อให้เกิดผลเชิงพัฒนา (Rerearch and Development) ดังนี้

พระพุทธศาสนาสอนว่า ชีวิต คือ ความทุกข์ เพราะมีการเกิดดับตลอดเวลา แต่ความทุกข์นั้นเป็นความรู้สึกรึหรือเวทนาของบุคคล ความทุกข์รับรู้ด้วยจิตใจและจิตใจเป็นตัวบอกว่าชีวิตมีทุกข์หรือมีสุข เพื่อพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น การให้ทานแก่เพื่อนมนุษย์ผู้ยากไร้ เพื่อละกิเลสแผ่เมตตา

แก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาร่วมทุกข์และสุขด้วยกันให้มีความสุข ไม่มีเวรต่อกัน และการให้อภัยโทษก็เป็นทานที่ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ที่เกิดมาร่วมโลกใบนี้แม้จะเป็นการกระทำที่ยาก แต่หากเราสามารถให้อภัยเป็นทานแก่กันได้ทุกคนก็จะมีความสุข การรักษาศีล ๕ อยู่เป็นนิจจะเป็นการไม่เบียดเบียนผู้อื่นนับว่าเป็นการให้อภัยทาน พระวินัยกับการให้อภัยนั้นทำให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันได้และเป็นผลให้บรรลุการปฏิบัติธรรมได้โดยง่าย พระสงฆ์ควรตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเผยแผ่หลักธรรมวินัยพื้นฐานของการให้อภัยมาใช้เป็นประโยชน์ในสังคม และภาครัฐควรรณรงค์การให้อภัยกันในสังคมด้วย

จากการวิจัยครั้งนี้ได้พบปัญหาและอุปสรรค พอสรุปเป็นข้อสังเกต ข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

๑. พระสงฆ์ควรศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจถึงพุทธประสงค์อย่างแท้จริงแล้วนำมาประยุกต์ใช้การอภัยโทษทั้งฝ่ายสงฆ์ด้วยกันและกับฝ่ายคฤหัสถ์

๒. คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการประชุมสัมมนา ชี้แจงปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่หลักธรรมและการบังคับตามพระวินัย ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจเพื่อจะได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการให้อภัยโทษตามหลักพระธรรมวินัย

๓. รัฐบาลควรเอาใจใส่ดูแลการบังคับใช้พระวินัยและอาจจัดอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้และเข้าใจหลักพระธรรมวินัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองและเพื่อความเป็นสุขของสังคม

๔. รัฐบาลควรสนับสนุนส่งเสริมผู้ที่ใช้หลักธรรมในการให้อภัยโทษเพื่อเป็นแบบอย่างแก่สังคมอย่างจริงจัง เช่น การประกาศเกียรติคุณ ฯลฯ

หากพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ศึกษาและเข้าใจพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ประยุกต์การอภัยโทษหรือระงับโทษในพระวินัยให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมสอดคล้องกลมกลืนกับพระธรรมวินัย ภาครัฐให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมเผยแผ่ต่างๆ ก็เชื่อได้ว่าพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี จะมีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทยตลอดไป